

Museum „De Waag“
Amsterdam.

PRIJS 50 cent

HISTORIE IN TIN

Gids van de

tentoonstelling van uitbeeldingen van historische
taferelen in maquettes, diorama's en andere op-
stellingen van miniatuurfiguren, voornl. van tin

Georganiseerd door de:

Stichting ter bevordering van de toepassing
van cultuurhistorische tinnen figuren

in het Waaggebouw te Amsterdam
van 22 April tot 5 Juni 1956

(Wijzigingen opstellingen voorbehouden)

Stichting ter bevordering van de toepassing
van cultuurhistorische tinnen figuren

Curatoren: Prof. Dr Fr. W. S. van Thienen
Dr W. G. L. Wieringa
Kolonel G. A. Hartmans

Bestuur: Mr J. P. Mijksenaar, voorzitter
Drs J. Diederich, vice-voorzitter
H. van der Grijn, penningmeester
A. W. Wansink, algemeen adjunct
Mevr. H. J. G. Diederich-Jacques,
secretaresse

Door de Stichting wordt o.a uitgegeven:
„De Tinnen Tafelronde”, 4 x per jaar

Nadere informatie verstrekt gaarne het Secretariaat:
Emmastraat 26 - Amsterdam-Z. - Tel. 720995

HISTORIE IN TIN

Antiek

INLEIDING.

Hoewel de tinnen figuren hobby ook in Nederland reeds sinds enkele generaties beoefend wordt, is eerst in 1955 door de "Stichting ter bevordering van de toepassing van cultuurhistorische tinnen figuren" een aaneensluiting van enthousiaste beoefenaars tot stand gekomen.

De Stichting nam mede op verzoek van diverse buitenlandse verenigingen het initiatief om het eerste internationale congres 20 - 23 april 1956 te Amsterdam te houden.

Als onderdeel van dit congres is deze tentoonstelling "Historie in Tin" door de medewerking van vele leden van de Stichting opgebouwd.

Met groot enthousiasme zijn de inzendingen samengesteld.

Het initiatief van het Bestuur van de Stichting vond de zeer gewaardeerde hulp van Burgemeester en Wethouders en voor van de directie van de Gemeente Musea om de tentoonstelling in het Waaggebouw van 21 april tot 5 juni 1956 te kunnen houden.

Met grote dankbaarheid maken wij hiervan melding, temeer daar het ons juist door deze hulp mogelijk gemaakt is de creatieve hobby onder de aandacht van alle belangstellende te kunnen brengen.

Tevens kunnen wij hier nog melding maken van de zeer waardevolle steun, die wij van het Hoofdbestuur van het Staatsbedrijf der P.T.T. en de Afdeling Pers en Propaganda kregen om de collectie "Het Postvervoer in de loop der tijden" uit het buitenland te laten komen en op te stellen.

Juist deze collectie is een weergave van de mogelijkheden door middel van tinnen figuren, cultuurhistorische facetten uit te beelden.

Het Bestuur van de
STICHTING TER BEVORDERING VAN DE TOEPASSING
VAN CULTUURHISTORISCHE TINNEN FIGUREN.

INZENDERS VAN TINNEN FIGUREN:

	<u>Opbouw:</u>	<u>Uit collectie van:</u>
I.1	Ned. Stichting	Zie laatste pagina gids
II.1	Heer C. van Dam	Mej. Tinholt
II.2	Ned. Stichting	Hermann, Brunswijk
II.3	C. van Dam-Diederich	Mej. Tinholt
II.4	Drs. J. Diederich	Drs. J. Diederich, Gebouw Sted. Museum
II.5	Kapt. A.J. Weekenstroo	Kap. A.J. Weekenstroo
II.6	Ned. Stichting	Ned. Stichting
II.7	Heer C. van Dam	Drs. J. Diederich Gebouw Sted. Museum
II.8-68	Ned. Stichting	A. Caspari, Hof
II.69-71	Dr. F.G. de Wilde	Dr. W.G. de Wilde
II.72	Drs. Diederich en Dr. F.G. de Wilde	Drs. J. Diederich en Dr. F.G. de Wilde
II.73	Mr. A. Telders	Mr. A. Telders
II.74	l. Lt. J.C. Hopperus-Buma	l. Lt. J.C. Hopperus-Buma
II.75	Heer G.F. Fischer	Mej. Tinholt Gebouw Sted. Museum
III.1	Heer C. van Dam	Mej. Tinholt
III.2	Mevr. L. v. Riemsdijk	Mej. Tinholt
III.3	Heer C. van Dam	Mej. Tinholt
III.4	Heer J. de Jong	Heer J. de Jong
IV.1-3	Ned. Stichting	Diverse leden der Stichting
IV.4	Drs. J. Diederich	Drs. J. Diederich Gebouw Sted. Museum
IV.5	Ned. Stichting	Diverse leden der Stichting
IV.6	Ned. Stichting	Neckel, Stuttgart
V.1-3	Dr. W.G.L. Wieringa	Dr. W.G.L. Wieringa
V.4-8	Heer C. Frazer	Heer C. Frazer
V.9	Heer P. v. Wijngaarden	Heer P. v. Wijngaarden
VI.1	Dr. W.G.L. Wieringa	Dr. W.G.L. Wieringa
VI.2	Mevr. van Dam	Mej. Tinholt Gebouw Sted. Museum
VI.3	Mej. A. Pet	Mej. Tinholt
VI.4	Mr. C.N. v.d. Spek	Mr. C.N. v.d. Spek
VI.5	Mevr. F. Wansink	Mej. Tinholt
VII.1-25	Dr. W.G.L. Wieringa	Dr. W.G.L. Wieringa

I VOORPORTAAII GROTE ZAAI VOORPORTAAL1. Typenshow.

Volgens voorzichtige schattingen bestaan er meer dan 100.000 vormen van cultuurhistorische tinnen figuren in handen van ruim 50 personen, firma's en instellingen in diverse landen. Hieruit heeft onze Stichting een keuze kunnen doen van ca. 3.000 onbeschilderde figuren. Dit overzicht biedt een eerste inzicht in de veelvuldig mogelijkheden bij de omgang met tinnen figuren.

II GROTE ZAAL1. Muziekkapel. Ca. 1805.

Deze begroet U en wenst U een vrolijk uurtje tussen tinnen figuren!

2. De ontwikkeling van het costume van 1500 -- 1900 inperiodes van 10 jaar.3. Egyptische strijdswagens en olifanten in actie tegen Nubiërs. Maquette op zand.4. Oude sluis Vissersdam. Ca. 1620. Maquette.5. Opmars der Napoleontische troepen 1813.

Diverse bereden muziekkorpsen; dragonders; artillerie carabiniers; trein; huzaren; infanterie; enz.

Maquette.

6. Tinnen figuren in de Pers van Binnen- en Buitenland.

II GROTE ZAAL

7. Het Huis aan de drie Grachten. Ca. 1750. Maquette.

Dit staat aan het einde van de O.Z. Voorburgwal (nr. 249), bij de samenkomst met de Grimburgwal en de O.Z. Achterburgwal, hetgeen de naam verklaart. Het is gebouwd (1610) in de simpele ambachtelijke stijl der Hollandse Renaissance; vrijwel zonder ornamentiek. In de benedenverdieping bijzonder fraaie hoge kruiskozijnen, die met de restauratie van 1909 (architect Jan de Meyer) weer zijn aangebracht; ook het poortje is uit de tijd der restauratie.

Na de Alteratie in 1578 werd het huis eigendom van het Gasthuis en in 1687 kwam het in particuliere handen, waarna het als verblijf diende voor vele aanzienlijke Amsterdamse families. Daaraan herinnert nog de gevelsteen met het opschrift "Fluweelenburgwal", zoals de Amsterdammers toen deze gracht noemden, waar zij zoveel burgers in kostbare fluwelen mantels zagen paraderen.

HET POSTVERVOER IN DE LOOP DER TIJDEN.

Deze inzending geeft een treffend beeld van de geschiedenis van het postvervoer in de loop der tijden en over de gehele wereld, aan de hand van vele costuumplaten, weergevende postboden, postruiters en postillons; een veertigtal modellen van post- en reisvervoermiddelen, van de Germaanse kar tot en met de post-omnibus d.d. 1950; en bovendien 24 fraaie diorama's betreffende de postgeschiedenis.

Een interessant cultuurhistorisch thema, op bijzondere wijze door het tinnen figuur uitgebeeld, tevens een treffende illustratie van de doelstelling van de Stichting.

II GROTE ZAAL

Diorama's.

A. Postboden, postruiters en postillons in de loop der tijden.

8. Postboden, stadsboden, kloosterboden, enz. in de Oudheid en Middeleeuwen.
9. Postboden, postruiters, postillons en reismagens in de tijd van ca. 1500 - 1700.
10. Postboden, postruiters, postillons en reismagens in de tijd van ca. 1700 - 1800.
11. Postboden en postillons van Duitse landen in de tijd van 1800 tot aan de eerste Duitse spoorweg ca. 1835.
12. Postboden en postillons van de afzonderlijke Duitse landen in de tijd van 1800 - 1850.
13. Postboden en postillons van verschillende niet-Duitse staten in de tijd van 1800 - 1850.

B. Andere.

14. Ca. 880 v. Chr. Assurnasirpal van Assyrië hoort het mond-delinge bericht aan van een koerier van zijn stadhouder in Babylon.
15. Oudheid. Vertrek van bereden boden van de Romeinse cursus publicus.
16. Oudheid. Een renbode der Azteken neemt verse vis over voor het hof en de keuken van de heerser.
17. Ca. 1550. De Raad van de vrije stad Nürnberg ontvangt een postbode te voet van de stad Zürich.
18. Ca. 1683. Kara Mustapha, Grootvizier van Mohammed IV zendt koeriers uit van het hof van de Sultan.
19. Ca. 1745. Voor het vertrek van een extra-post in een Pruisische stadsposterij.
20. Paarden-wisselen bij een Franse Turgotine ca. 1780.
21. Ca. 1793. Vertrek van een estafette-ruiter op de binnenplaats van een Hessisch poststation.
22. Douane-werkzaamheden rond Weimar in de tijd van Joh. Wolfgang Goethe. Ca. 1810.
23. Ca. 1812. Voor een Russisch poststation.

II GROTE ZAAL

24. Ca. 1820. Paardenwed (drenk- en waadplaats), van Oldenburgse postillons.
25. Leven en bedrijf voor het Postkantoor van Thurn en Taxis in Gera ca. 1830.
26. Postkoets van Thurn en Taxis voor de poort van een Zuidduitse stad ca. 1830.
27. Ca. 1830. Nachtelijke tocht van een Pruisische postkoets.
28. Huurkoets op weg tussen Leipzig en Dresden ca. 1835.
29. Tocht in de winter van een Pruisische postslede ca. 1890
30. Ca. 1910. Koeriers van de Franse woestijnpost voor Timboektoe.
31. Ca. 1940. De tocht-omlag van een Zwitserse Alpenpostillon.

C. Post- en Reisvervoermiddelen.

Modellen van de Germaanse kar tot de Postomnibus in 1950.

32. Germaanse kar.
33. Romeinse Rheda (reishagen)
34. Reishagen omstreeks 1500.
35. Reiskar omstreeks 1500.
36. Reishagen omstreeks 1600.
37. Vrachtwagen omstreeks 1600.
38. Tonnenwagen omstreeks 1650.
39. Reishagen van August de Sterke ca. 1720.
40. Reishagen omstreeks 1750.
41. Pruisische postwagen omstreeks 1750.
42. Saksische postwagen (gele koets) ca. 1770.
43. Goethe's reiskoets ca. 1786.
44. Oostenrijkse reishagen ca. 1800.
45. Franse reishagen ca. 1800.
46. Open reiskoets (calèche) ca. 1800.
47. Pruisische reishagen ca. 1801.
48. Goethe's open reiskoets ca. 1805.
49. Saksische postkoets ca. 1806.
50. Pruisische postkoets ca. 1819.
51. Vrachtwagen ca. 1830.

II GROTE ZAAL

52. Platte boerenwagen ca. 1830.
53. Deense Kogelpostwagen ca. 1830.
54. Pruisische reiskoets 1830.
55. Saksische postwagen 1830.
56. Biedermeier reishagen (Württenbergs) ca. 1840.
57. Noordamerikaanse landpostwagen ca. 1850.
58. Mexicaanse postkoets ca. 1850.
59. Saksische expresse-postwagen ca. 1850.
60. Saksische postdiligence ca. 1850.
61. Pruisische expresse-postwagen ca. 1850.
62. Saksische expresse-postwagen ca. 1852.
63. Hamburger stadspostwagen ca. 1864.
64. Beierse veldpostwagen (boerenwagen) ca. 1866.
65. Zweedse expresse-postwagen ca. 1880.
66. Pruisische postslede ca. 1880.
67. Hongaarse puszta-postwagen ca. 1940.
68. Omnibus van de Duitse post ca. 1950.

D. Diverse platen van postboden, ambtenaren, briefbestel- en dergl. uit verschillende landen en tijdperken.
Deze platen worden door de hobbyist als voorbeelden tot beschilderen van zijn tinnen figuren gebruikt.

69. De Rode Lanciers van de Keizerlijke Garde met zijn Nederlandse stamcorps.
70. Vaandels van het Staatse Leger 2e helft der 18de Eeuw.
71. Ontwikkeling van het uniform van de Nederlandse Rijdende Artillerie 1793 - 1940.
72. Engelse, Hannoverse en Nederlandse troepen van de Slag van Waterloo.
73. Zeer fraaie beschilderingen van tinnen figuren. Voorstellende uit diverse tijdperken.
74. Tinnen figuren als documentatie van uniformen uit diverse tijdperken.

II GROTE ZAAL

III KLEINE TORENZAAL

75. Markttafereel rond Maquette van het Waaggebouw. ca. 1700.

De voormalige Sint Antoniespoort is de enig overgebleven poort uit de eerste omwalling van 1488, in welk jaar de eerste steen werd gelegd van deze dubbele poort, met vóór- en achterdoorgang. Vóór 1488 moet er reeds een houten poort hebben gestaan, waarvan in een schepenbrief van 1469 sprake is. Reeds tot Waag ingericht; in 1690 werd het midden-gedeelte overkoepeld door een stompe achtkante toren. In 1926 heeft architect Kok het gebouw gerestaureerd en ingericht tot Amsterdams Historisch Museum, waar een grote verzameling bijeen is gebracht met betrekking tot de geschiedenis van Amsterdam.

III KLEINE TORENZAAL

1. Feestdag in de Peloponnesus. Oud Griekenland.
2. Germanen en hunnebedden. Germaans Groepsleven.
3. Negerdorp in Afrika.
4. Napoleon I met zijn troepen onderweg.

IV GROTE TORENZAAL

DE WERKPLAATS VAN DE LIEFHEBBERS VAN TINNEN FIGUREN

Hier vindt U een overzicht van de gereedschappen, verf, penselen, proefdiorama, droogkist, tekeningen, vormen enz. enz. kortom alles wat de hobbyist meent nodig te hebben bij zijn omgang met tinnen figuren.

1. Het maken van een vorm voor het gieten van tinnen figuren
 - a. Ontwerptekening voor de graveur.
 - b. Basistekening, waarnaar de vorm gesneden is.
 - c. De onbewerkte steen.
 - d. De gesneden vorm.
 - e. Gegoten figuur.
 - f. Beschilderde figuur.

2. De tijdschriften der verenigingen van liefhebbers van miniatuurfiguren in binnen- en buitenland.

3. Internationale kleurentabel.

Deze dient ter bepaling van kleuren, ten einde het figuur te kunnen beschilderen.

4. De Waag op de Dam. Ca. 1780. Maquette.

De oudste Waag op de Dam werd vermoedelijk reeds in 1368 gesticht. Deze werd omstreeks 1560 voor de handel te klein en in 1565 werd de eerste steen gelegd voor een nieuwe Waag, een groot en fraai gebouw, dat tot 1808 midden op de Dam heeft gestaan. In dat jaar werd op bevel van Koning Lodewijk Napoleon, die toen zijn intrede had genomen in het voormalige stadhuis, de Waag afgebroken, waarschijnlijk om meer ruimte op de Dam te krijgen.

5. Historische tinnen figuren uit 1746, 1780, 1820 en 1840.

6. Kooplieden onderweg (Fugger) + 1500.

1. Bethlehem.

Onze tijdrekening wordt verdeeld in 2 grote tijdperken: "Vóór en Na Christus".

Het diorama laat zien hoe schijnbaar volkomen onbeduidend 't begin was van deze toekomstige verdeling van onze geschiedenis.

Een Kind, geboren aan de rand van het dorpje Bethlehem, in de vlakte van Efratha, in de stal van een herbergje. En herders, die toevallig in de buurt hun schapen hoedden, knielden eerbiedig.....

2. Christus voor Pilatus.

In de Hoge Raad, het Sanhedrin, had de Hogepriester Kajaphas zijn overtuiging weten door te drijven, dat het beter was dat "één mens stierf voor 't volk, dan dat het gehele volk verloren ging".

Zo werd het doodvonnis over Jezus uitgesproken. De eindsbeslissing over een doodvonnis lag echter bij de Romeinse machthebber, de landvoogd. De volgende morgen werd Jezus naar het Regthuis gebracht en vroeg men Pilatus 't doodvonnis te bekrachtigen. Deze was daartoe niet direct bereid en riep Jezus alleen bij zich om zich een eigen oordeel te vormen. Op zijn herhaalde vraag: "Dus zijt gij toch een koning?" antwoordde Jezus: "Ge zegt het, maar mijn koninkrijk is niet van deze wereld. Ik ben in de wereld gekomen opdat ik van de waarheid getuigenis zou geven". De sceptische Romein vroeg, peinzend: "Wat is 'waarheid?", maar vond bij Jezus toch génerlei schuld.

De overpriesters, innerlijk overtuigd - en bevreesd - dat de Romein, die hun standpunt niet begreep, Jezus zou vrij spreken, hadden intussen het, zich rondom hen verzamelde, volk opgeruid, zodat het toen Pilatus werkelijk Jezus wilde loslaten, steeds heftiger diens dood eiste: "Laat hem gekruisigd worden!" "Kruis hem!"

3. Golgotha.

Kruisiging kwam bij vele oude volken voor. Voor de Romeinse soldaat en voor de bewoners van Jeruzalem was dit een alledaagse gebeurtenis. De vijanden van Jezus, die hem zelfs aan het kruis bespotten en hen, die 't alles onverschillig aanzagen, mogen wij niet te hard vallen. Na de kruisiging zijn de spotters al spoedig heengegaan - ook de nieuwsgierigen. Maar als "in de zesde ure" (12 uur in de middag) "duisternis over 't gehele land komt", vluchtten ook de belangstellenden, bang voor een orkaan of erger. Enkele getrouwen blijven, b.v. enige vrouwen, die Jezus uit Galilea waren gevolgd: Maria Magdalena, Maria, de Moeder van Jacobus en Jozef, en Salome de vrouw van Zebedeus. Zij zagen toe "op een afstand". En ook enkele mannen, maar er wordt niet vermeld, wie zij waren.

Misschien was het Lazarus, die aan Jezus zijn leven te danken had, en die nu, met gebalde vuisten, wanhopig toeziet, onmachtig om te helpen. Misschien was het ook Zacheus, de gehate en eenzame tollenaar, die aan Jezus zijn heil te danken had. Nu niet meer rijk, maar ook niet meer eenzaam, is hij met twee vrienden, die verbijsterd toezien, hierheen gekomen. Zacheus krimpt ineem, zijn aderen zwellen op zijn voorhoofd bij 't zien van het lijden van Jezus. En de hoofdman-over-honderd, wiens dienstknecht Jezus had genezen, is met die knecht, misschien hierheen gekomen in afwachting van nog groter wonder dan hun was geschied. Zij horen, vol ontzag, het wonder van Jezus' bede "Vader, vergeef het hun, want zij weten niet, wat zij doen".

4. Legerplaats ca. 1813. Diorama.5. Spaanse Hofzaal, ca. 1500. Diorama.6. Het Stenen Tijdperk. Diorama.

VI MAQUETTE-ZAAL

Palestina en Syrië althans gehandhaafd, al waren zijn overwinningen daar geenszins zo verpletterend als zijn inscripties ons willen doen geloven. Zijn bouwwoede kende geen grenzen, terwijl hij zich bovendien dikwijls werken van andere koningen heeft toegeëigend. Er is bijna geen tempel in Egypte of Ramses heeft eraan gebouwd: Karnak, Aboe Simbel, doch ook in Tanis, Memphis Abydos; zijn graftempel (het Ramesseum), ten Westen van Thebe, enz. Deze bouwbedrijvigheid is waarschijnlijk de reden, waarom men hem dikwijls voor de Pharao der Verdrukking (n.l. der Israëllieten) gehouden heeft. Voldoende grond is hiervoor echter niet. Het museum te Turijn bezit een zeer mooi beeld van de Koning.

2. Oude Stadhuis. Ca. 1500. Maquette.

Het in de 14de eeuw op de Dam gebouwde stadhuis was klein doch voor die tijd groot genoeg.

De groei van Amsterdam maakte uitbreiding van de bestuurszetel noodzakelijk, hiertoe werd het aangrenzende Heilige Gasthuis aangekocht. Daar werden o.m. de schepenzaal en de martelkamer onder gebracht. Het linkergedeelte van het gebouw bleef het eigenlijke centrum van bestuur. De vierschaar alsmede burgemeesters en vroedschap zetelden er.

Dit oude stadhuis, bestaande uit twee percelen en een toren, nam een grote plaats in in de harten der Amsterdammers.

Na branden herbouwde men het vrijwel op de oude vorm. Nog in de 17de eeuw kon er geen sprake zijn van ingrijpende veranderingen.

3. 18de eeuws tuinfeest. Maquette.

4. Landsknechten trekken door een dorp + 1515. Maquette.

5. Jacht op hazen. Ca. 1890. Maquette.

Plastische, historisch verantwoorde miniatuurfiguren.

In de kringen van beoefenaars en liefhebbers van tinnen figuren is ook belangstelling voor plastische figuren te vinden. Hoewel een enkeling over de gave beschikt om historisch verantwoorde drie dimensionale figuurtjes zoals bijv. de inzending van de heer Booden, te kunnen knutselen, worden deze in de regel als gereed product, dus ook beschilderd, verworven en alleen verzameld. Uiteraard bieden deze figuurtjes andere toepassingsmogelijkheden dan de platte tinnen figuren en worden meer verzameld om hun vaak zeer fraai uiterlijk. Op veelvuldig verzoek werden ook verschillende specimen van deze plastische, historisch verantwoorde figuurtjes opgesteld. De bezoeker vindt deze opgesteld in een der kleine torenzaalen en in de grote zaal.

Hier volgt een overzicht der tentoongestelde plastische figuurtjes, alsmede de naam van de inzenders:

Verschillende figuren, w.o. H.E.F. Savelkoul, Heemstede.
Bengaalse officieren,
Zwitserse grenadier Nap. leger
Infanterist Schotse leger Nap.
Napoleon Bonaparte (als consul)

Diverse voorstellingen uit J.C.Hopperus Buma, 1e Lt. der
verschillende tijdperken Jagers, Arnhem.

Diverse Marechaussees Kapt. A.J. Weekenstroo,
Hoog Soeren.

Muziekkapel Napoleon I G.Q. Booden, Rotterdam.

Frederik de Grote met zijn J. de Jong, Utrecht.
garde

Engelse lijfgarde te paard

Muziekband der Schotse Mevr. H.J.G. Diederich-Jacques
Hooglanders

Vaandelwacht der gardegrenadiers in groot tenue voor het Paleis op de Dam te Amsterdam 1956

Fa. Vroom en Dreesmann.

Diorama's, opgebouwd in II GROTE ZAAL

nagekomen inzendingen van:

F.C. Neckel, Stuttgart:

1. Slavenmarkt in Oud-Egypte
2. Voornamen Romeinse Vrouw bij haar ochtendtoilet
3. Rokoko Bal

A.C. Paardekoper, Den Haag:

Specimen van bijzonder fraai geschilderde figuren uit de Bourgondische tijd en uit de 18de eeuw.

Mr C.F. van Veen, Houten:

Diverse figuren uit de Oudheid.

VII GROTE DIORAMAZAAL

1. Egypte : 1380 v. Chr.

Onder Pharao Amenhotep III - omstreeks 1400 v. Chr. - stond Egypte op 't toppunt van zijn macht. De handel, te land en ter zee, bloeide, evenals kunst en wetenschap. Koningin Tiy of Teje - een merkwaardige vrouw van onbekende afkomst - trad sterk op de voorgrond in alle regeeringszaken. Grote rijkdom had echter ook een minder gunstige invloed. Daarbij geraakten de oppermachtige Amonpriesters van Thebe in botsing met de Zonnepriesters van Heliopolis en streden de Mitanni omstreeks 1380 met de Hethieten. De oude Amenhotep III had niet de energie meer om in te grijpen.

Amenhotep IV, zijn zoon, was een jeugdig dromer, die onder invloed van zijn moeder Teje tot de uitsluitende verering van Aton, de Zonnegod, kwam. Hij ontwikkelde zich tot een dichter, filosoof, de "merkwaardigste aller pharao's". Zo werd hij de eerste monotheïstische heerser, "Ichnaton", zijn tijd enige duizenden jaren vooruit. Naar de geest sterk, ontbrak hem echter de kracht zijn idealen duurzaam in daden om te zetten.

Het diorama toont u:

Links voor: Amenhotep III, die buitenlandse gezanten ontvangt.

Daarachter: Koningin Teje, die met haar schoondochter Nefertete een zonnetempel bezoekt.

Middenachter: Ichnaton, mediterende.

Rechts: Het kroonprinselijk paleis, Ichnaton's zuster Baketaton, die de vrouwen der gezanten ontvangt, Horemheb en Sinuhe.

Babylón : 568 v. Chr.

De grootheid van Assyrië is voorbijgegaan, maar uit opgegraven gebakken kleitafels, dichtbeschreven met spijkerschrift, ontcijfert men nu de wetboeken van Hammoerabi en ervaart men de grote kennis van die tijd. De Chaldeeërs overwonnen de Assyriërs. Veel bouwwerken werden verwoest maar de beschaving werd overgenomen en voortgezet. De grote tempeltoren van Babylón, begonnen door koning Nabopolassar, vond zijn voltooiing onder diens zoon Nebukadnezar II, die eveneens, op de ruïnen der hangende tuinen

van Semiramis, nieuwe tuinen en paleizen van geglazuurde lakstenen aanlegde, terwille van zijn gemalin Amytis, dochter van Cyaxares van Medië, die in 't vlakke land leimwee kreeg naar de bergen van haar vaderland.

In de donkere gewelven vond men honderden kleitafels, waaruit bleek, dat deze ruimten gebruikt werden als koren en oliebergplaatsen, koel als zij zijn door verdamping van het op de tuinen gesproeide water.

De magazijnmeesters hielden staten bij, waarop vermeld stond hoeveel koren en olie maandelijks nodig was voor de overwonnen en gevangengehouden koningen met hun hofhouding.

Al deze heerlijkheid is verdwenen. Alleen puinheuvels in de woestijn bleven over. Maar daaruit graaft men nu de restanten weer op. Zo vond men o.a. de Voorpoort van Ishtar weer terug, diep in de grond. Tienduizenden tegelscherven werden aaneengevoegd tot de Poort van Ishtar in het Pergamonmuseum te Berlijn, in stralende glans van witte, gele, bruine en blauwe tegels, met vele "leeuwen" van Babylon", wel 65 in getal.

3. Polycrates : Tyran (dictator) van Samos.

Van 536 (?) tot 522 v.Chr. beheerste deze gewelddenaar het eiland Samos en de omliggende eilanden en kuststreken van Klein Azië. Met zijn vloot van 199 vijftigriems schepen tevens de hele Oostelijke Middellandse Zee. Als zeerover in 't groot, plunderde hij waar hij kwam. De "3 Wonderen van Samos" waren het Heraion de rijkste en grootste tempel van de Griekse wereld, ter verheerlijking van Hera, een waterleiding van $1\frac{1}{2}$ km. dwars door 't gebergte en een enorme havendam. Polycrates' paleis overtrof alles in pracht en grootte. De handel bloeide. Grote voordelen gaf 't verbond met Amasis, Pharao van Egypte. Grote geleerden en kunstenaars leefden aan 't hof (Hycus, Amacréon, Pythagoras).

Het diorama toont de grote, nieuwe zuilenzaal van het paleis, waar Polycrates vreemde gezanten ontvangt. Er zijn in die tijd 2 machtige rijken : Perzië en Egypte, tevens elkaars tegenstanders. Polycrates tracht hun gunst te verwerven. Een Perzisch gezantschap van koning Cyrus o.l.v. Mitrobates maakt zijn opwachting. Links in het diorama

luisteren de gasten naar Anacrión. Smerdiës, een knaap aan Polycrates geschonken, is bezig voor de gasten wijn te scheppen uit een mengvat om die door een zeef in de bekertjes te gieten.

Onverwachts komt een gezant van Pharao Amasis, met de mededeling dat zijn Vorst het vriendschapsverdrag verbreekt. Zie, hoe Polycrates van schrik en woede zijn vuist ineens knijpt! (Zie verder de bijschriften van het diorama).

4. Paalwoning. Duizend jaar v.Chr.

Terwijl Azië en Noord Afrika in die tijd een ongelooflijk rijke beschaving vertoonden (Egypte, Babylon, Sidon, Tyrus) is West Europa nog het "land der wilden".

Phoenicische zeevaarders voeren tot Engeland, misschien tot Indië, wellicht tot de Kaap. Ze stichtten factorijen langs de Middellandse Zeekusten. Van daaruit trokken hun handelaren soms ver 't binnenland in naar de nog in 't Stenen Tijdperk levende inboorlingen van Frankrijk, Zwitserland en Zuid-Duitsland, die in de bergen in holen woonden of in paalwoningen in de vele meren rond de Alpen. Zij brachten er de Bronscultuur (1500-700 v. Chr.)

5. De Agora of Markt te Athene, 299 v.Chr.

De markt lag aan de voet van de Akropolis, waarop verschillende tempels (Parthenon, Ereichteion, Nika-tempel) met 't beeld van Athena Promachos, waarvan de gouden speerpunt, fonkelend in de zon, als baken diende voor de schepen in de baai van Salamis. Een poortgebouw, de Propylaeën, vormde de toegang, waarheen de "heilige weg" voerde, die midden over de markt liep. Rondom de Markt beroemde gebouwen (raadhuys, Paleis van de archonten en enkele stoa's - zuilenhallen, en vele tempels).

6. Triomftocht.

Voor een zegevierend legeraanvoerder der Romeinen was als grootste eer weggelegd een triomftocht binnen Rome als hij een overwinning had behaald, waarbij minstens 5000 vijanden waren gesneuveld. Voorop de Senaat, dan de trompetters en hoornblazers, de commandant van Rome en die van de Praetorianen, de offerpriesters met uitgezochte

offerdieren, de Trophaeën, de buit uit de veldtocht. Vervolgens de overwonnen vorsten en gevangen genomen aanvoerders. Voorafgegaan door muziek en door lictoren in purperen tunica's, de triomfator, op zijn zegewagen, getrokken door vier witte paarden. Daarna zijn vrouw en kinderen in een statiekoets, waarachter het overwinnende leger; voorop de legatus, de chef van de generale staf en de hoofdofficieren te paard. Vervolgens de vaandelcompagnie: de veldtekens met een gouden adelaar in top, de "aquilae". Tenslotte de soldaten, die "Io Triomphe" juichen, "leve de Triomfator"! en die lof-, maar ook spotliederen op hem zingen.

7. Paulus voor Festus en Agrippa.

In 57 na Chr. kwam Paulus van zijn zendingsreizen terug in Jeruzalem. Er ontstond een oproer tegen hem, omdat hij van "Saulus" geworden was tot "Paulus". De Romeinse soldaten onttrokken hem aan de woedende menigte en namen hem gevangen. Paulus verklaarde Romeins burger te zijn en werd naar Caesarea gevoerd, waar de landvoogd Felix resideerde. In 't jaar 60 werd deze opgevolgd door Festus, een eerzaam man, die - evenmin als Felix - begreep, waardoor Paulus eigenlijk de felle haat had opgewekt. Paulus werd verhoord in Caesarea in tegenwoordigheid van het Sanhedrin uit Jeruzalem. De zware beschuldigingen werden niet bewezen. Festus vroeg aan Paulus of hij in Jeruzalem terecht wilde worden, maar deze beriep zich op zijn Romeins burgerschap. Festus antwoordde: "Hebt gij u op de Keizer beroepen, gij zult tot de Keizer gaan!" De Joden trokken, vernederd en woedend, terug naar Jeruzalem.

Enige dagen later bezochten de Joodse Koning Herodes II Agrippa, en zijn zuster Bernice (of Berenice) de nieuwe landvoogd.

(Zie verder het onderschrift van het diorama).

8. Geboden geding in de Baller- of Balloërkuil. (Drenthe).

Na jaren van trekken en vechten volgden bij de Germanen vaak perioden van betrekkelijk vreedzaam en rustig bestaan, waarin orde en rust heersten. Misdrijven werden

berecht door een jury van 7 - 12 leden, gekozen uit de dorpsbevolking voor elk "geding" (rechtszitting). De voorzitter, de "ordeldrager", bracht het oordeel over aan de Richter, die daarna - gezeten onder de gerichtseik - het vonnis uitsprak. Naast de gewone gedingen op bepaalde tijden in het jaar, werden soms de dorpsgenoten ontboden voor een bijzonder "geboden geding", voor bijzonder ernstige gevallen (b.v. een moord).

9. Volksverhuizing.

De macht der Romeinen begint in de derde en vierde eeuw na Chr. te verzwakken. De Germanen vallen de versterkte plaatsen binnen, veroveren de bebouwde landerijen - bijna alle volken en stammen van Oost- en Midden-Europa raken op drift. Hun zwerftocht sproot voort uit primitieve agrarische omstandigheden. Men vermocht nog niet veel uit de bodem te halen. De groei der bevolking overtrof telkens het productievermogen van het land. Groepen en hele volken raakten in beweging, op zoek naar land. Met tussenpozen zwermde telkens een bevolkingsoverschot verder. Voorop de gewapende mannen, vervolgens de vrouwen en kinderen in ossewagens, het vee onder de hoede van knechten en slaven. Soms werden ze vriendelijk of gedwongen opgenomen; vaker verdrongen ze de bewoners met geweld of maakten hen tot slaaf. Vaak ook gingen zij zelf gedeeltelijk of geheel te gronde. Een proces, dat voortduurde tot ongeveer 600.

10. Karel de Grote op het Valkhof.

Het Valkhof werd ca. 777 door Alberik van Utrecht, krijgsman en prediker, gebouwd op last van Karel de Grote. Meer dan 100 van zulke "Paltsen" stichtte deze vorst in zijn enorm rijk. De eigenlijke "Palts" in Nijmegen was een langgerekte zaal, met de troonnis in een de lange zijden. Deze troonnis werd ca. 1150 door Frederik Barbarossa herbouwd op Frankische fundamenten, die weer rusten op de Romeinse. De ruïne bestaat nog. De aanwezige zuilen zijn deels zuiver Romeins en waarschijnlijk door Karel uit Italië meegenomen.

Volgens een oud-duits lied van Konrad v. Wurzburg, "De

Schwanritter" speelde zich de volgende geschiedenis in de burcht af:

De hertog van Brabant was gestorven en had zijn vrouw Elza tot erfgenaam genoemd. Maar zijn broer, hertog van Saksen, beweerde dat Brabant een zwaardleen was. En hij viel met een leger het land binnen. Elza en haar dochter wendden zich tot Karel toen deze Rechterdag hield in de grote zaal te Nijmegen. En daar geschiedde toen een wonder:

"Der König blickte seitwärts durch ein herrliches Fenster. Da sah er, dasz ein weiszer Schwan auf dem Wasser heranschwebte und hinter sich zog ein Schifflein an einer silbernen Kette. Ein Ritter in dem Schifflein schlief."

De zitting wordt vervolgd. De hertog van Saksen wil zijn recht met het zwaard verdedigen. Een priester roept nu voor de Brabantse hertoginnen een kampvechter op. Niemand durft. Tot, na een tweede oproep, de zwaneridder naar voren treedt. "Hier ist mein Schwert!" Hij wil de kampioen van Elza van Brabant zijn. - In 't volgende tweegevecht overwint de zwaneridder, die met Elza trouwt (De graven van Gelre en Kleef zijn hun nakomelingen).

11. Terugkeer der Noormannen.

In onze historie beschouwd als overweldigers, plundersaars en brandstichters, die Dorestad verwoestten enz. enz., waren de Noormannen in eigen ogen en in die van hun stamgenoten helden, die roemrijke daden verrichtten en bij hun terugkeer, met buit en glorie overladen, jubelend werden begroet.

12. Het Binnenhof van 's Graven Haghe in 1285. Floris V.

Reeds in de 12de eeuw hadden de graven van Holland een jachtslot in de bossen, waar de wegen van Delft en Gouda van het Westland en van Leiden samenkomen. (Het gebouw in romaanse stijl tegen de rechterwand van het diorama kan dit voorstellen: men weet de plaats niet nauwkeurig) Graaf Willem II begon omstreeks 1250 de bouw van een "coninklijke paleis" bij 't oude jachtslot (de gebouwen op het Binnenhof achter de Ridderzaal - Rolzaal, enz)

Willem sneuvelde in 1256 tegen de West Friezen, de bouw van de "Grote Saal" werd gestaakt.

Floris V. (1254-1296) liet omstreeks 1280 de Ridderzaal bouwen en de Hofkapel door Gerard van Leyden. Ook werd de vijver gegraven.

In het gebouw rechts van de zaal werkten ook de "Clarenken", die o.a. " 's Graven boec screven" en verluchtten (d.i. zijn getijdeboek).

13. Tournooi te Haarlem in 1345.

Graaf Willem IV van Holland en Henegouwen deed in 134 een bedevaart naar Jeruzalem, bevocht op de terugreis via Oost-Duitsland aan de Weichsel de heidense Pruisen en Lithauers, en oogstte daardoor zoveel roem, dat de Keizer van Holland een hertogdom wilde maken. Het was dankbaar, wees Willem dit af: hij wilde liever de eerste Graaf van het Duitse Rijk zijn, dan de laatste Hertog. Om zijn behouden terugkeer feestelijk te vieren schreef Willem IV in het voorjaar van 1345 een groot tournooi uit in Haarlem, dat gehouden werd op het "Sant", de tegenwoordige Grote Markt. Deze ruimte was toen veel groter dan nu. Op het strijdperk, in het diorama links van de ker, is in 1602 de tegenwoordige Vleeshal gebouwd met aangrenzende woningen, en vóór de drie losstaande huizen rechts staat nu, eveneens op het perk, een groot huizenblok.

Het tournooi wordt uitvoerig beschreven in de roman "De Roos van Dekama" van Jacob van Lennep.

14. Jacoba van Beieren in Haarlem. 1428.

In het begin van de 15de eeuw wordt in vrijwel geheel Midden-Europa gestreden door de opkomende burgerij tegen de feodale dwang van de adel. Maar door partijhartstochten liep de scheidingslijn meestal niet tussen de sociale klassen, maar dwars er doorheen. Hoewel dus aan beide kanten edelen en steden tot de partijen behoorden, was in Holland de Hoekse partij toen voornamelijk de feodale, en de Kabeljauwse, die der steden.

Jacoba (1401-1436), dochter van graaf Willem VI van

Beieren en Margaretha van Bourgondië, gravin van Holland, Zeeland en Henegouwen, werd omstreeks 1417 het hoofd der Hoekse partij. Haar volle neef Philips van Bourgondië werd in 1424 het hoofd der Kabeljauwen. Een gruwelijke burgeroorlog woedde tot 1428, toen Jacoba zich genoodzaakt zag, bij de Verzoening van Delft, Philips als bestuurder ("ruwaard") van haar land te erkennen. Samen bezochten zij daarna alle belangrijke Hollandse steden en zo kwamen zij ook in Haarlem, dat Jacoba twee jaar tevoren, in 1426, vruchteloos belegerd had. Het diorama vertoont de ontvangst van de hoge gasten door de vroedschap in de grote of Ridderzaal van het raadhuis (in de 13de eeuw door Graaf Willem II als jachtslot gebouwd).

15. De laatste dag van het Beleg van Haarlem in 1573.

12 juli 1573 - de laatste dag van het Beleg van Haarlem (11 december 1572 - 13 juli 1573).

Na Zutphen en Naarden te hebben ingenomen en uitgemoord, trok Alva's zoon, Don Frederik, naar Haarlem. Zeven maanden lang duurde de belegering! Ondanks de hulp van duizenden Duitse en Waalse huurtroepen, ondanks hun vermetele moed en volharding, moesten Alva's trotse krijgers, met ontzettende verliezen telkens weer teruggeslagen, hun onmacht verbijten, om tenslotte te ervaren, dat niet hun wapenen, noch krijgskunde, noch doldrieste moed, maar alleen de honger Haarlem kon doen bezwijken. Over de onhoudbare toestand van Haarlem in juli 1573, die leidde tot de overgave van de volkomen uitgeputte stad, leze men de plattegrond vóór het diorama.

16. Onze Gouden Eeuw.

Beleg van 's Hertogenbosch. (1629)

Frederik Hendrik heeft zijn troepen rond de stad gelegerd in vijf kampementen, door walletjes en kanonnen beschermd. De directe omgeving van Den Bosch was moerassig en ongeschikt voor het aanleggen van loopgraven, waarlangs men de forten rond de stad zou moeten naderen en ondermijnen. Om het terrein lang te maken werden watermolens langs de Bosse Sloot gebouwd. Het Fort Isabella wordt bestormd en ingenomen. De Spaanse commandant Grob-

bendonk laat wapenstilstand vragen door overste Armentières, maar krijgt van Frederik Hendrik ten antwoord: "Neen! Alléén eervolle overgave op voorwaarden".

17. Amsterdamse gracht in 1648.

Langs de gracht een rij huizen, waarin we de ontwikkeling van de gevelarchitectuur zien, van houten huizen - trapgevels - renaissance tot "Hollandse Renaissance" (Hendrik de Keyser). In het midden zien we reeds deze weelderige architectuur verstrakken (Philips Vingboons). Hiermede gepaard gaat de ontwikkeling van de koopman zelf, van winkelier (winkels met luifels, links en rechts) tot groothandelaar, die onder zijn waren woon (grote zolders als pakhuizen). Steeds rijker wordende wil hij ruimer wonen en bouwt elders aparte pakhuizen (helemaal links).

18. Radeloos; Reddeloos; Redeloos. 1672.

En toch!

Nederland aangevallen door Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen. In een paar weken zijn Drente, Overijsel, Gelderland, Limburg, Brabant en Utrecht bezet - de vijand staat langs de waterlinie, tot in Naarden. Wille III, 22 jaar, wordt kapitein-generaal en stadhouder en organiseert de tegenstand. Hij inspecteert hier de inundatie bij Abcoude en laat zich hierover inlichten door de landmeter Sinjeur Semeyms. De Fransen hebben Ankeveen in brand gestoken en de verschrikte bewoners van Abcoude met de in 't kasteel gelegerde waardgelders, vragen zich angstig af, wie daar in 2 sloepen naderen: vluchtelingen of Fransen?

19. Tuinfeest bij August de Sterke in 1728.

August, koning van Saksen en Polen, geeft in een palei buiten Dresden een feest ter ere van het bezoek van koning Friedrich Wilhelm van Pruisen (de soldatenkoning bekend om zijn voorliefde voor "lange kerels" en voor zijn tabakscollege) met zijn 16 jarige zoon Frederik de latere Frederik de Grote. Tuin in Le Nôtre stijl.

VII GROTE DIORAMA ZAAI.

20. Napoleon. Slag bij Arcola.

2 maart 1796: de 27 jarige Napoleon opperbevelhebber van de Franse legers, die in Noord Italië tegen de Oostenrijkers streden. Mantua werd belegerd. Tot driemaal toe rukten de Oostenrijkers op tot ontzet. Tevergeefs. Bonaparte trok met zijn troepen langs de Adige en Alpone en koos als aanvalspunt: de brug te Arcola.

15 november begon de strijd. Bij deze gelegenheid gaf Napoleon blijk van grote persoonlijke moed door zelf het vaandel te grijpen en de aanval op de brug te leiden. In het gedrang werd hij van de brug gestoten en kwam hij in het moeras terecht. Temidden van de vijanden, waar hij met moeite werd gered. Zijn voorbeeld was beslissend: de brug werd genomen.

21. Soirée à Malmaison, 1802.

Napoleon, viert de verjaardag van Hortense de Beauharnais, zijn stiefdochter. Zij is met vakantie thuis van de kostschool van Mad. Campan, vroeger hofdame van Marie Antoinette. Zij heeft vriendinnen meegenomen, o.a. Elisa Monroe, dochter van de Amerikaanse gezant, later President der USA. Het huisquintet van Napoleon speelt. Eerste violist is Kreutzer (aan wie Beethoven een sonate opdroeg). Tweede violist is Rode, wiens violstudies men nu nog studeert. Aan het clavecimbel zit Néhul, de opera-componis.

22. Bivouac de l'Empereur.

Keizer Napoleon, op het toppunt van zijn macht, is op een inspectiereis in Lotharingen.

23. Het Keerpunt: Smolensko. Augustus 1812.

De Russen weken voor Napoleon terug, een maand lang. Vóór Smolensko hielden zij stand: deze heilige stad konden zij niet zo maar aan de gewelddenaar overleveren. Napoleons leger, vermoeid door lange marsen, behaalt desondanks de overwinning. Napoleon jubelt: nu zal hij de Rus niet meer loslaten, maar in slag na slag op de knieën

VII GROTE DIORAMA ZAAI

dwingen. Twee dagen rustten de troepen in Smolensko daarna - vooruit, de zege tegemoet! Vóór het opkomen van de zon, ging Napoleon met enige maarschalken op verkenning uit, maar 't ganse landschap is leeg: geen Rus mee te bekennen! En Smolensko staat in brand.... Na lang deze leegte te hebben aangestaard, sloot Napoleon zich in zijn tent op en barstte uit in woede - en huilbuien. Hij voelde: 't Keerpunt was gekomen!

24. Terugtocht uit Moskou.

50.000 gevangenen - 250.000 doden. Slechts enkele duizenden keerden terug.....

25. Sint Helena. 1815-1821.

De reis per zeilschip van Engeland naar St. Helena duurde zeven maanden. Na aankomst woonde Napoleon de eerste maanden nabij Jamestown, de enige haven aan de voet van de bijna 600 voet hoge rotskust van rode lava, in een cottage "The Briars", hem vriendelijk aangeboden door de familie Balcombe. Spoedig daarna werd de kleingeestige Sir Hudson Lowe zijn cipier. Napoleon kreeg een woning op de hoogvlakte van Longwood, waar hij, streng bewaakt, tot aan zijn dood verbleef. Vrijwel alle Engelsen, ook kapitein Poppleton, die hem moest vergezellen bij wandelingen in de omgeving, waren hem goedgezind en medelevend met de gekooide adelaar; óók de soldaten, die hen moesten bewaken. Eerbiedig weken zij terug als ze merkten, dat hij alleen wilde zijn - alleen - starend in de onmetelijke leegte van zee en lucht, in vervoering gebracht en gepijnigd door visioenen van glorie en nederlaag.....

Nagekomen inzendingen:

1. Maximiliaan I (de Intocht)

2. Parijs in 1550.

Voor de typenshow van onbeschilderde figuren stelden figuren ter beschikking:

<u>Naam:</u>	<u>Plaats:</u>
Franz Beck	Kassel
Eugen Blum	Zürich
Georg Cortum	Hamburg
Johannes Frauendorf	Halle
E. Gallaus	Kopenhagen
V.d. Heydorn	Hamburg
Bruno Hinsch	Hamburg
Harald Këbbel	Weimar
Felix Keller	Parijs
Walter Kühne	Berlijn
Hans Lecke	Wunstorf
Sictus Maier	Fürth
F.C.Neckel	Stuttgart
Alois Ochel	Kiel
Werner Otte	Wunstorf
Heinz Pohl	Wenen
Alfred Retter	Stuttgart
Prof. Walter Rössner	Stockholm
Friedrich Schirmer	Hannover
Frau Anna Scholtz	Berlijn
Ned. Stichting	Amsterdam
H.J. Thiel	Ruhla
Sven Wenzels	Stockholm
Hedwig Schäibert	Wenen

Alle inzendingen van deze tentoonstelling zijn door liefhebbers van historische miniatuurvoorstellingen, costuumkunde en uniformen samengesteld, beschilderd en geknutseld. Hebt U ook interesse voor deze boeiende en veelzijdige hobby? Zoek dan contact met onze stichting die U gaarne nader zal beraden.